

**Στρατηγός Μιχαήλ Κωσταράκος
Επίτιμος Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
τέως Πρόεδρος Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ**

«200 χρόνια από τη Σφαγή της Χίου και 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή: Ποια τα διδάγματα που μπορεί να αντλήσει ο Ελληνισμός σήμερα;»

«Το στρατιωτικό αποτύπωμα της Σφαγής της Χίου και της Μικρασιατικής Εκστρατείας στο σημερινό γεωπολιτικό γίνεσθαι»

Χίος, 30 Απριλίου 2022

Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε (Παύλος Καλογεράκης, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου), Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

Σας ευχαριστώ πολύ για την πρόσκληση στις επετειακές εκδηλώσεις της Χίου. Είναι τιμή και προνόμιο για μένα να βρίσκομαι εδώ.

Αρχίζοντας από τη Σφαγή της Χίου και προσπαθώντας να τη δούμε κάτω από ένα σύγχρονο στρατιωτικό φακό, θα παρατηρήσουμε εξ αρχής ότι δεν ήταν μια στρατιωτική επιχείρηση. Οι Χιώτες δεν διέθεταν στρατιωτικές δυνατότητες ικανές να αντικρούσουν ή έστω να αντισταθούν στους υπέρτερους σε όλους τους στρατιωτικούς τομείς Τούρκους και δεν υπήρχε κανένας τρόπος να εκδηλωθεί κανενός είδους Αποτροπή των Τουρκικών Δυνάμεων αλλά και κανενός είδους Άμυνα όταν η ανύπαρκτη Αποτροπή δεν θα έφερνε αποτέλεσμα. Ο Μπουρνιάς διέθετε 200 περίπου άνδρες στους οποίους προστέθηκαν και οι άνδρες του Λογοθέτη. Στην πραγματικότητα δεν υπήρχε σχεδόν καμία απολύτως στρατιωτική δυνατότητα ικανή να αντισταθεί στους Τούρκους. Υπήρχε όμως φρόνημα και γενναιότητα και γι' αυτό οι Χιώτες εξεγέρθηκαν ενώ όλοι φοβόντουσαν πραγματικά την τουρκική αντίδραση και εκδίκηση.

Το πρώτο λοιπόν και αυτονόητο δυστυχώς δίδαγμα είναι ότι όταν επιθυμείς να διατηρήσεις ή να εξασφαλίσεις την ανεξαρτησία σου και την ελευθερία σου, πολύ περισσότερο να την διεκδικήσεις και να την αποκτήσεις, πρέπει να διαθέτεις αξιόλογες και επαρκείς στρατιωτικές δυνατότητες, και την θέληση να τις χρησιμοποιήσεις όταν απαιτηθεί. Και οι σύμμαχοι φυσικά χρειάζονται για να σε βοηθήσουν αν τα πράγματα δεν πάνε καλά, αλλά κυρίως οι στρατιωτικές δυνατότητες και η αποφασιστικότητα είναι απολύτως απαραίτητα.

Πιστεύω ακράδαντα στο διάλογο και στις συνομιλίες σαν κυρίαρχο μέσο στις διακρατικές διαφορές ιδίως όταν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα. Μαζί όμως με τα υπόλοιπα 2 Ds Αποτροπή και Άμυνα (Deterrence και Defence) το τρίτο D Διάλογος (Dialogue) είναι απολύτως απαραίτητο αρκεί ο συνομιλητής σου να μην εκλαμβάνει το διάλογο σαν προσπάθεια κατευνασμού από μέρους σου. Γιατί ο κατευνασμός απέναντι σε αναθεωρητικά κράτη με πολιτική ανοικτών στόχων, όπως η Τουρκία, είναι καταστροφικός ακόμα και αν αποβλέπει σε κέρδος χρόνου. Κέρδος χρόνου προς τι; Αν δεν έχεις στρατηγική και οδικό χάρτη ενίσχυσης των δυνατοτήτων σου, με συγκεκριμένα βήματα και ενέργειες βελτίωσης της γενικότερης θέσης σου, τι τον χρειάζεσαι τον επιπλέον χρόνο; Η λογική του «βλέποντας και κάνοντας» ή «έχει ο Θεός» συνήθως δεν βοηθάει στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων και ταχέως εξελισσόμενων καταστάσεων.

Η Τουρκία στις σχέσεις της στην εσωτερική πολιτική σκηνή αλλά και στο διεθνή χώρο δεν είναι φιλική, ούτε διαλεκτική, συμφιλίωτική ή συναινετική. Η Τουρκία είναι μόνιμα και αποκλειστικά συγκρουσιακή προς όλους όσους έχουν αντίθετη γνώμη ή αντίθετα συμφέροντα. Εφόσον είσαι αντίπαλος δεν επιθυμεί να σου δώσει το χέρι και να έρθετε σε συνεννόηση. Επιθυμεί να σε ρίξει από το βράχο για να τελειώσει η αντιπαράθεση μαζί σου. Σε καμία περίπτωση, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Τουρκία παρόλη την προσπάθεια της να φανεί ως τέτοια, δεν είναι και ενδεχομένως να μην μπορεί ποτέ να γίνει. Δεν πρέπει επίσης να μας διαφεύγει ότι δεν πέρασε από το αμόνι του ανθρωπισμού, της χριστιανικής ηθικής, της δημοκρατίας και των προβλέψεων του κράτους δικαίου και της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σφυρηλάτησαν τις δυτικές δημοκρατίες. Η Τουρκία είναι διαφορετική. Δεν ενδιαφέρεται -παρά τα όσα λέει - για λύσεις αμοιβαίου κέρδους (win - win). Επιδιώκει και αναγνωρίζει μόνο λύσεις μηδενικού αθροίσματος (zero sum) όπου αυτή θα είναι ο αποκλειστικός νικητής. Δεν συνδιαλέγεται παρά μόνο με τους όρους της. Προσπαθεί πάντα να περιορίζει τον αντίπαλο της, αφήνοντας του δυο μόνο βασικές επιλογές: συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της ή κρίση και ενδεχομένως πόλεμο με τις πολυπληθείς και ισχυρές ένοπλες δυνάμεις της.

Και βέβαια η σφαγή. Οι Τούρκοι δεν οργάνωσαν στρατιωτικές επιχειρήσεις ή εκστρατεία για την κατάληψη της Χίου. Ήξεραν τις ελάχιστες ως μηδενικές στρατιω-

τικές της δυνατότητες και γι' αυτό και οργάνωσαν εξαρχής τη σφαγή και τη λεηλασία του πλούσιου νησιού. Αυτός ήταν και ο αρχικός στόχος. Η σφαγή και η λεηλασία. Γι' αυτό ήταν έτοιμοι και αμέσως οι κατάδικοι και οι πλιατσικολόγοι από την Μικρά Ασία μεταφέρθηκαν στη Χίο. Παραδοσιακά αυτό αποτελεί το επιτέγασμα του σχεδιασμού κάθε εκστρατείας ή κάθε επιχείρησης που σχεδιάζουν. Δεν ξέρω αν το στο τέλος των Σχεδίων έχουν και ειδική παράγραφο γι' αυτό ή είναι στις Συντονιστικές Οδηγίες του Σχεδίου. Για όσους θεωρούν ότι είμαι υπερβολικός, θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι την εισβολή στην Κύπρο ενάμιση αιώνα αργότερα, ακολούθησαν δολοφονίες, εκτελέσεις αιχμαλώτων, εμπρησμοί, καταστροφές, βομβαρδισμοί, βιασμοί, θάψιμο ζωντανών κλπ στις οποίες μάλιστα μετείχαν και αξιωματικοί που σημαίνει ότι δεν ήταν ο εκτός ελέγχου τουρκικός όχλος αλλά ο ίδιος ο τουρκικός στρατός. Ευτυχώς έχουν εκλείψει τα σκλαβοπάζαρα και γλύτωσε ο κόσμος, γιατί φαίνεται ότι οι Τούρκοι δεν αλλάζουν.

Αυτά από τη συμβατική και τυπική μορφή των πολεμικών επιχειρήσεων. Η καταστροφή της Χίου όμως τα ξεπερνάει όλα αυτά και εμπίπτει σε μια νέα σύγχρονη μορφή πολέμου που άθελα μας εφαρμόσαμε με τεράστιο κόστος αλλά και με τεράστια επιτυχία τότε. Τον Υβριδικό Πόλεμο. Η νέα σύγχρονη αυτή μορφή πολέμου που βλέπουμε να εφαρμόζεται και στην Ουκρανία σήμερα, δεν περιορίζεται στα στρατιωτικά μέσα. Ο Υβριδικός Πόλεμος είναι ένας συνδυασμός συμβατικών και αντισυμβατικών, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, φανερών αλλά και συγκαλυμμένων ενεργειών που συνιστούν ένα ευρύτερο σύνολο στρατιωτικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτικών εργαλείων και τεχνικών πληροφόρησης που συνήθως δεν μπορούν να ανευρεθούν και να αναγνωρισθούν στις παραδοσιακές εκτιμήσεις απειλών. Όταν όμως έχουν αποτελέσματα, τα αποτελέσματα τους ξεπερνούν τις στρατιωτικές επιδιώξεις και έχουν τη δυνατότητα να αφήσουν ένα μόνιμο διαχρονικό αποτέλεσμα στην Παγκόσμια Ιστορία, στον Παγκόσμιο Πολιτισμό, στην εθνική ταυτότητα και Ιστορία αλλά και στον ψυχισμό των εμπλεκόμενων.

Με την λογική αυτή λοιπόν, και αυτό το έλεγα από τα χρόνια που υπηρετούσα εδώ, η Καταστροφή της Χίου ήταν μια τεράστια νίκη στο Πεδίο των Πληροφοριακών επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων Επιρροής στο πλαίσιο της Υβριδικής διάστασης της Ελληνοτουρκικής σύγκρουσης. Συμφωνώ ότι ήταν μια τεράστια καταστροφή. Απόλυτη καταστροφή του πιο πλούσιου νησιού του Αιγαίου. 40.000 νεκροί και 50.000 σκλάβοι ήταν οι τραγικές μας απώλειες. Σαν τις απώλειες μιας μεγάλης ευρωπαϊκής μάχης της εποχής του Ναπολέοντα. Δεν ήταν ούτε η πρώτη ούτε η τελευταία φορά που ο ελληνισμός πλήρωνε ένα τέτοιο αντίτιμο σε αίμα. Οι Τουρκαλβανοί μετά τα Ορλωφικά είχαν εξοντώσει εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες στη Πελοπόννησο, από τη σφαγή στη Σαμοθράκη που είχε προηγηθεί είχαν επιζήσει 100 μόνο Έλληνες σε μια σπηλιά, ενώ και άλλα νησιά θα πλήρωναν το τίμημα της ελευθερίας όπως η Κάσος και τα Ψαρά ενώ ο Ιμπραήμ αργότερα θα κατέστρεφε ολοκληρωτικά πάλι την Πελοπόννησο. Καμία τέτοια καταστροφή ό-

μως δεν έλαβε την παγκόσμια διάσταση που έλαβε η σφαγή στη Χίο και συνεπώς καμία τέτοια τραγική καταστροφή δεν συνιστούσε Υβριδική νίκη παγκοσμίου εμβελείας όπως τα γεγονότα τη Χίου.

Όχι μόνο η σφαγή αλλά και η εκδίκηση εντάχθηκε στο γενικότερο πλαίσιο του επηρεασμού γιατί έδειξε ότι οι Έλληνες παρόλη τη δυστυχία τους αντιστεκότουσαν γενναία, χρησιμοποιώντας ανορθόδοξο ναυτικό πόλεμο και είχαν σημαντικές επιτυχίες. Από τους Έλληνες πάρθηκε η απόφαση να εκδικηθούν την καταστροφή της Χίου με πυρπολικά. Ο Κωνσταντίνος Κανάρης από τα Ψαρά και ο Ανδρέας Πιπίνος από την Ύδρα κατόρθωσαν με τα πυρπολικά τους να μπουν μέσα στο λιμάνι της Χίου, τη νύχτα της 6ης Ιουνίου (1822), όταν οι Τούρκοι γιόρταζαν το Μπαϊράμι και συμπροσίαζαν στα πλοία τους. Ο ναύαρχος Καρά Αλή είχε καλέσει στη ναυαρχίδα τους αξιωματικούς του στόλου για ολονύχτιο γλέντι, στο οποίο μετείχε και η λεία τους.

Ο Κανάρης κατόρθωσε να γαντζώσει το πυρπολικό του στη ναυαρχίδα και να του βάλει φωτιά. Το πυρπολικό του Κανάρη μετέδωσε τη φωτιά στη ναυαρχίδα και γρήγορα πήρε φωτιά η μπαρουταποθήκη της, τινάζοντας τη ναυαρχίδα στον αέρα. 2.000 Τούρκοι βρήκαν το θάνατο μεταξύ των οποίων και ο ίδιος ο ναύαρχος, Καρά Αλή, ο οποίος και ξεψύχησε μόλις έφτασε στην ακτή. Το κατόρθωμα αυτό ενθουσίασε την Ελλάδα και όλο τον κόσμο και ενέπνευσε πολλούς σημαντικούς ξένους λογοτέχνες.

Η σφαγή της Χίου λόγω της αποτρόπαιης φύσης της γρήγορα έγινε μια μεγάλη επιτυχία του Υβριδικού πολέμου και των επιχειρήσεων επιρροής διότι είχε μεγάλη επίδραση στην κοινή γνώμη της Ευρώπης και στην ανάπτυξη του φιλελληνικού κινήματος. Γεννάται αμέσως το ερώτημα: Την επιδιώξαμε; Την σχεδιάσαμε; Ασφαλώς όχι!!! Επομένως γιατί συζητάμε τώρα και θριαμβολογούμε; Διότι οι δράστες ήταν τόσο κτηνώδεις, αιμοδιψείς, ανίδεοι και φιλοχρήματοι που αποφάσισαν να ληστέψουν και να καταστρέψουν ένα από τα πιο πλούσια και κομβικά εμπορικά σημεία της ανατολικής Μεσογείου μόνο για τη σφαγή και τη λαφυραγώγηση. Το έγκλημα τους είναι αιώνιο και είναι δουλειά δικιά μας με τη βοήθεια των φίλων μας και των διεθνών ΜΜΕ να το υπενθυμίζουμε αιώνια στην ανθρωπότητα και να καταδεικνύουμε για πάντα την αγριότητα και την ευθύνη τους.

Οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα και έδειξαν συμπάθεια προς τα θύματα και τους ήρωες του άνισου αγώνα. Η είδηση έφτασε στις ευρωπαϊκές εφημερίδες από την Κωνσταντινούπολη μέσω του Οθωμανικού ταχυδρομείου (διότι στην Κων/πολη δεν εκδίδονταν εφημερίδες). Στη Βιέννη η είδηση δημοσιεύτηκε πρώτη, τον Απρίλιο. Στις γαλλικές εφημερίδες δημοσιεύτηκε αρχικά τον Μάιο αναπαραγόμενη από τις αυστριακές ή γερμανικές εφημερίδες. Αναγγέλλεται η απόβαση τουρκικού στρατού στο νησί και γενική σφαγή η οποία χαρακτηρίζεται «πέραν πάσης περιγραφής». Την 20^η Απριλίου η σφαγή διαρκούσε ακόμη. Ούτε οι γυναίκες και τα παιδιά ετύγχαναν οίκτου. Ειδήσεις που έ-

φτασαν από την Κωνσταντινούπολη τις επόμενες μέρες αναφέρουν τη δημόσια πώληση γυναικών και παιδιών από τη Χίο στα παζάρια της Πόλης. Γαλλικές εφημερίδες ανέφεραν ότι φανατικοί μουσουλμάνοι πλήρωναν περί τα τριάντα πιάστρα για να αγοράσουν ένα θύμα που το έσφαζαν αμέσως για να εξασφαλίσουν μια θέση στον παράδεισο, όπως υπόσχεται το Κοράνι για κάθε πιστό που θα έχει φονεύσει έναν άπιστο. Αυτές οι σκηνές προκάλεσαν τον οίκτο των Ευρωπαίων διπλωματών που βρίσκονται εκεί αλλά δεν υπήρξε κάποιος επίσημο διάβημα. Ειδήσεις που φτάνουν αναφέρουν ότι «η εκδίκηση και η παραφορά των Τούρκων υπερέβη τα όρια». Για τον αριθμό των θυμάτων αναφέρονται διάφορες πληροφορίες. Λεπτομερέστερες πληροφορίες προέρχονται από το Λονδίνο. Σύμφωνα με αυτές, πριν από τη σφαγή, οι κάτοικοι της Χίου ήταν 110.000 εκ των οποίων επιβίωσαν 20.000. Πληροφορίες αναφέρουν και εκτελέσεις Χιωτών που βρέθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, των οποίων οι περιουσίες δημεύτηκαν και τα μέλη των οικογενειών πουλήθηκαν ως δούλοι.

Το δουλεμπόριο είχε τεράστια επίδραση στην ψυχή των ευρωπαίων. Ο Ολλανδός πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη αναφέρει στη πατρίδα του: "Το πιο σπαρακτικό θέαμα είναι τα σκλαβωμένα γυναικόπαιδα που έφεραν από τη Χίο ... Αγόρια και κορίτσια σέρνονται στους δρόμους δεμένα το ένα με το άλλο και οδηγούνται στα σκλαβοπάζαρα. "

Ο Άγγλος πρόξενος στη Σμύρνη γράφει σε αναφορά του: "Στο δρόμο των Φράγκων οδηγούνται πάνω-κάτω κοπάδια από παιδιά της Χίου για πούλημα". Πολλές γυναίκες αυτοκτόνησαν κατά την μεταφορά και άλλες πέθαναν από απεργία πείνας για να γλυτώσουν τον εξευτελισμό. Σε γερμανικές εφημερίδες αναφέρεται ότι μικρά παιδιά κάτω των 7 ετών που ήταν ακατάλληλα για το εμπόριο δένονταν και ρίχνονταν στη θάλασσα. Το σκηνικό του δουλεμπορίου περιγράφει και ο ιερέας της αγγλικής πρεσβείας αναφέροντας ότι από την 1η Μαΐου 1822 εκδόθηκαν 41.000 έγγραφα ιδιοκτησίας δούλων και ότι 5.000 πουλήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Έως την 10-5-1822 στο τελωνείο της Σμύρνης είχαν καταβληθεί δασμοί για 40.000 σκλάβους.

Τα παιδιά οδηγούνταν κατά ομάδες για εξισλαμισμό. Ο ίδιος Άγγλος κληρικός γράφει ότι "μέσα σε μια μέρα έγιναν περισσότεροι προσηλυτισμοί από το Ευαγγέλιο στο Κοράνι απ' όσοι απ' το Κοράνιο στο Ευαγγέλιο σε έναν αιώνα".

Οι αγοραπωλησίες σταμάτησαν στις 19 Ιουνίου 1822 ύστερα από επέμβαση της αδελφής του Σουλτάνου, στην οποία ανήκε η Χίος ως φέουδο, λόγω της μαστίχας που χρειαζόταν για τα καλλυντικά της και τη διασκέδαση της.

Σε γαλλική εμπορική εφημερίδα δημοσιεύεται κατάλογος ονομάτων 207 Χίων εμπόρων που εκτελέστηκαν. Τον κατάλογο κατέγραψε έμπορος της Φλωρεντίας μετά από αίτηση γαλλικών, ιταλικών και γερμανικών εμπορικών οίκων που είχαν συναλλαγές με τους Χιώτες εμπόρους. Η σφαγή για την διεθνή αγορά έγινε πλέον επώνυμη δεδομένης της διεθνούς δραστηριότητας των εμπόρων της Χίου.

Η ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας δεν περνάει απαρατήρητη, και εκλαμβάνεται σωστά στον ευρωπαϊκό τύπο σαν εκδίκηση και ένδειξη ηρωισμού. Στις Γερμανικές εφημερίδες γράφεται ότι «η ιστορία θα καταστήσει γνωστόν στις επόμενες γενεές το θάρρος των Ελλήνων ναυτικών».

Το δραματικό γεγονός δεν άργησε να συγκινήσει βαθιά και πολλούς καλλιτέχνες, και να αποτυπωθεί στα έργα τους. Πολλά κείμενα γράφτηκαν από προσωπικότητες των γραμμάτων, που εξέφρασαν τον αποτροπιασμό τους για την μεγάλη σφαγή. Θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η δράση και οι απόψεις αυτών των διακεκριμένων ανθρώπων του Πνεύματος και της Τέχνης ήταν οι ειδήσεις της καθημερινότητας. Εμπνεόμενοι από αισθήματα αλληλεγγύης για την θλιβερή μοίρα των Ελλήνων της Χίου, οι λογοτεχνικοί και καλλιτεχνικοί αυτοί κύκλοι πήραν λόγω της ευαισθησίας τους, ξεκάθαρη φιλελληνική θέση και προσπάθησαν να ευαισθητοποιήσουν την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη ώστε να συμπαρασταθεί στον δίκαιο αγώνα των Ελλήνων. Ο Βίκτωρ Ουγκώ, ο οποίος διακρίθηκε για την φιλελληνική του δράση και ύμνησε τον Κανάρη σε αρκετά ποιήματά του, συνέθεσε το ποίημα με τίτλο «Το ελληνόπουλο». Το γεγονός αυτό ήταν εξαιρετικά σημαντικό γιατί οτιδήποτε δημοσίευε ο Β. Ουγκώ, κυκλοφορούσε και κυριαρχούσε άμεσα σε όλο το γαλλόφωνο κόσμο.

Βέβαια, το πιο γνωστό και αντιπροσωπευτικό δείγμα είναι ο περίφημος πίνακας του μεγάλου Γάλλου ζωγράφου Ευγένιου Ντελακρουά που φυλάσσεται σήμερα στο Μουσείο του Λούβρου. Πρόκειται για μια ελαιογραφία μεγάλων διαστάσεων με τίτλο «Σκηνή από τις σφαγές τῆς Χίου» ο οποίος παρουσιάστηκε στο κοινό το 1824, προκαλώντας βαθύτατη αίσθηση τόσο για το υψηλό καλλιτεχνικό του επίπεδο, την αριστουργηματική σύνθεση και την απόδοση των μορφών, όσο και για το θέμα πού πραγματεύεται.

Δεν θα περιγράψω τον πίνακα που είναι σε όλους μας γνωστός. Τα χρώματα και οι στάσεις των σωμάτων περιγράφουν συναισθήματα απελπισίας, απόγνωσης και φόβου. Πρόκειται για τη πιο ξεκάθαρη ζωγραφική απεικόνιση σφαγής πολύ πιο συγκεκριμένη από το άλλο αριστούργημα καταστροφής τη «Γκουέρνικα». Το έργο αυτό είναι μια τεράστια επιτυχία του ελληνισμού που σημερινό αντίστοιχο του, εκτός από τη Γκουέρνικα δεν παρατηρείται συχνά ούτε στη ιστορία της Τέχνης ούτε στην ιστορία των συγκρούσεων. Θα μπορούσε ίσως να αντιστοιχηθεί τηρουμένων πάντα των αναλογιών με λιγότερη καταστροφή και λιγότερο αίμα όμως, με την αναμφισβήτητη επικοινωνιακή επιτυχία των Βόσνιων Μουσουλμάνων, να εκθέσουν τους Σέρβους σαν εγκληματίες, μέσω των συνεχών μεροληπτικών ανταποκρίσεων του CNN σε βάρος τους και να ωθήσουν την διεθνή κοινότητα στη Συμφωνία του Νταϊήτον που δημιούργησε τη σύγχρονη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Ίσως λίγοι τα θυμούνται πια αυτά, ενώ ο πίνακας του Ντελακρουά διατηρεί την επικοινωνιακή δύναμη του 200 χρόνια τώρα, τον βλέπουν και θυμούνται την αναίτια σφαγή, εκατομμύρια άνθρωποι από όλο τον κόσμο κάθε χρόνο στο Λούβρο και το γεγονός αυτό έχει πλέον εξισώσει τον Τούρκο με το ε-

πίθετο αγριότητας στη συνείδηση των λαών και στις περισσότερες γλώσσες του κόσμου με τον βάρβαρο, τον απολίτιστο, τον επικίνδυνο και τον άγριο: (obsolete, derogatory = a violent, brutal, a domineering person, σύμφωνα με το λεξικό Collins). Αυτός ήταν ο επικοινωνιακός θρίαμβος της σφαγής της Χίου, στο διηνεκές. Ίσως ο μεγαλύτερος τέτοιος θρίαμβος στη ιστορία, λαμβάνοντας υπόψη πάντα και το μέγεθος, σε σχέση με το Ολοκαύτωμα ή τη γενοκτονία των Αρμενίων.

Συνεπώς από στρατιωτικής υβριδικής πλευράς η σφαγή, όσο τραγικό και αν ακούγεται αυτό, δεν έγινε για το τίποτα. Η σφαγή ήταν οι απώλειες μιας νικηφόρας για τον ελληνισμό μάχης, ένας θρίαμβος που τους καρπούς του δρέψαμε με τον φιλελληνισμό, την υποστήριξη των δυτικών κοινωνιών στον Αγώνα και τελικά με τη ναυμαχία του Ναβαρίνου και την εκστρατεία του Στρατηγού Μαιζόν στη Πελοπόννησο για την εκδίωξη Ιμπραήμ και Τούρκων και την αποδοχή από τις Μεγάλες Δυνάμεις της δημιουργίας ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Αθάνατοι λοιπόν οι ήρωες της μαρτυρικής σφαγής, πρόσφεραν εκτός από το αίμα τους και μια τεράστια υπηρεσία στο Έθνος. Η προσφορά της Χίου στον Αγώνα, δεν είναι μόνο σε χρήματα, καράβια και πολεμιστές (αν και υπήρχαν και αυτά). Ήταν και προσφορά σε αίμα, πολύ αίμα αθώνων, αλλά και μια τεράστια επιτυχία σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο που βοήθησε εξαιρετικά την Ελλάδα να πετύχει τον στόχο της. Η Χίος μπορεί να είναι θλιμμένη και θρηνούσα αλλά πρέπει να είναι και εξαιρετικά υπερήφανη.

Περνάμε στη συνέχεια στη Μικρασιατική Εκστρατεία

Επί τρία έτη και τέσσερις μήνες διήρκεσε η Μικρασιατική εκστρατεία. Όπως περιγράφει ο Αντγος Κανελλόπουλος Κων/νος, Δντής της Ιστορίας Στρατού και Λοχαγός Επιτελής στη Μικρά Ασία κατά την εκστρατεία :

Επί τριετία, αφ ότου οι ελληνικές δυνάμεις απεβιβάσθησαν στη Μ. Ασία, οι επιθετικές τους επιχειρήσεις κατά του Τουρκικού Στρατού προς Φιλαδέλφεια-Προύσα προς Εσκή Σεχίρ και Αφιόν Καραχισάρ, προς Κιουτάχεια-Εσκή Σεχίρ, η τρομερή μάχη του Τουμλού Μπουνάρ τον Μάρτιο του 1921, και οι φοβερές μάχες στο Σαγγάριο τον Αύγουστο 1921, είχαν στέψει τις σημαίες τους με άφθιτο δόξα και η νικητήριο ιαχή τους είχε ακουσθεί μέχρι των πυλών της Αγκύρας, ενωθείσα με τον νικητήριο παιάνα των Μυρίων του Ξενοφώντος, των φαλάγγων του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των αετών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αλλ' επρόκειτο οι προσπάθειες της Ελλάδος δια την απελευθέρωση των συμπαγών Ελληνικών πληθυσμών της Δυτικής Μ. Ασίας και την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας να αποτύχουν, ο στρατός της να ηττηθεί οριστικώς και οι πλήρεις σφρίγγους συμπαγείς Ελληνικοί πληθυσμοί να εκριζωθούν για πάντα. Αναλύοντας τις επιχειρήσεις μπορούμε να πούμε ότι σχεδόν καθ όλας τας κατά των Τούρκων επιχειρήσεις η Μικρασιατική Ελληνική Στρατιά έδρεψε νίκες, ενίοτε λαμπρές, επί του τακτικού πεδίου, δεν μπόρεσε όμως να επιτύχει την στρατηγική νίκη εις ουδεμία

περίπτωσιν. Με απλά λόγια, ο ανώνυμος Έλληνας στρατιώτης, υπαξιωματικός και ο μικρός (σε ηλικία και βαθμό) Έλληνας αξιωματικός μεγαλούργησαν και πάλι. Δυστυχώς χωρίς αντίκρουσμα. Σ' ένα πόλεμο είναι δυνατόν μάχες να κερδίζονται ή να χάνονται, δεν κρίνουν όμως την έκβαση του πολέμου. Τον πόλεμο κερδίζει εκείνος εκ των αντιπάλων, ο οποίος λαμβάνει τις ορθότερες αποφάσεις επί του στρατηγικού πεδίου και γνωρίζει να τις τηρεί παρά τις οποιεσδήποτε ενδεχόμενες αντιξοότητες. Τουναντίον στρατηγικό σφάλμα, που θα διαπραχθεί στην αρχή μιας εκστρατείας ή μιας επιχειρήσεως, δεν δύναται κατά τον Κλαούζεβιτς, να επανορθωθεί καθ όλη την διάρκεια τους. Και η εκστρατεία αυτή είχε ξεκινήσει με λάθος αναλύσεις και εκτιμήσεις που στην πορεία αντί να διορθώνονται γινόντουσαν χειρότερες και οδηγούσαν σε λάθος αποφάσεις και λάθος στρατηγική σχεδίαση. Και αυτό το λάθος χρεώνεται στην πολιτικοστρατιωτική ηγεσία.

Ο Ελληνικός Στρατός των Βαλκανικών Πολέμων επιτέλεσε ένα τεράστιας σημασίας έργο και πέτυχε σημαντικές νίκες, χάρη στις οποίες η Ελλάδα διπλασιάστηκε σε έκταση και πληθυσμό. Επιπλέον ο Ελληνικός Στρατός απέκτησε αυτοπεποίθηση και έδωσε το μήνυμα ότι η Ελλάδα και ο Στρατός της μπορούν και μεγαλύτερα επιτεύγματα. Αυτό το πίστεψαν και οι πολιτικές ηγεσίες που δεν ζήτησαν όμως από τους στρατιωτικούς ψυχρές και ξεκάθαρες αναλύσεις των επιχειρήσεων.

Ο Ελληνικός στρατός κατά τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο, αντιμετώπισε ένα πολύ μικρό μέρος του Οθωμανικού Στρατού της Βαλκανικής (2 μόνο Μεραρχίες από τις 48 που διέθετε ο Οθωμανικός Στρατός), με αποτέλεσμα οι νίκες που πέτυχε να δημιουργήσουν την ψευδαίσθηση της υπεροχής έναντι του Τουρκικού Στρατού. Εξ άλλου το μεθύσι της επανάστασης του 1821 ήταν ακόμα πολύ νωπό. Η νίκες εναντίον του ισχυρότατου και πολυπληθέστερου Βουλγαρικού στρατού επέτειναν το αίσθημα αυτό της υπερηφάνειας και της υπεροχής, το οποίο θα δικαιωθεί και με τις πρώτες επιθετικές επιχειρήσεις το 1920 και θα οδηγήσει σε μία διαρκή υποτίμηση των δυνατοτήτων του Τουρκικού Στρατού, μέχρι και το τέλος της εκστρατείας. Οι νίκες αυτές επιτεύχθηκαν όχι λόγω κάποιου εκπληκτικού επιτελικού σχεδίου αλλά γιατί οι εύζωνοι –αετοί και οι ασταμάτητοι πεζοί στρατιώτες του Ελληνικού Στρατού δεν αναχαιτιζόντουσαν από κανένα αντίπαλο, και ήταν αδύνατο να συγκρατηθούν. Δεν ήταν τα επιτελεία και οι ανώτατες ηγεσίες που έφεραν τις νίκες αλλά οι Έλληνες ανώνυμοι στρατιώτες.

Αυτό το πνεύμα της υπεραισιοδοξίας και ευφορίας είχε υπερκαταλάβει όμως και τον Ελευθέριο Βενιζέλο ο οποίος πίστευε ότι είχε έρθει η ώρα του πεπρωμένου ότι οι Έλληνες μπορούσαν να επαναλάβουν τους θριάμβους του 12-13, διότι η τύχη πάντα ευνοεί τους τολμηρούς και ότι οι Σύμμαχοι και ιδίως οι Βρετανοί θα στεκόντουσαν στο πλευρό του. Αρνήθηκε να καταλάβει τους νέους συσχετισμούς στο διεθνές γεωπολιτικό παιχνίδι, όπως και τις πραγματικές δυνατότητες του ελληνικού λαού και του ελληνικού στρατού, κι αυτό είναι πραγματικά αδικαιολόγητο και απίστευτο για ένα πολιτικό της εμβελείας του Βενιζέλου.

Δυστυχώς είχε προειδοποιηθεί επίσημα από το διεθνή στρατιωτικό παράγοντα τόσο τους Γάλλους όσο και κυρίως τους Άγγλους στους οποίους ήταν πλησιέστερα, για τις πραγματικές διαστάσεις του εγχειρήματος που ήθελε να αναλάβει. Είναι άγνωστο αν στην Ελλάδα είχε ποτέ διαταχθεί ή συνταχθεί μια τέτοια Εκτίμηση Καταστάσεως ή από το Γενικό Επιτελείο ή τους στρατ. Συμβούλους του Βενιζέλου.

Στις 19 Μαΐου 1920. έλαβε χώρα μια κρίσιμη συνάντηση στο Λονδίνο μεταξύ του Βενιζέλου ως πρωθυπουργού της Ελλάδος και των Γουίνστον Τσώρτσιλ (μέλους της κυβερνήσεως του ΠΘ Λόυδ Τζώρτζ που επέβλεπε τη βρετανική πολιτική στη Μ. Ανατολή και του Στρατάρχη σερ Χένρυ Ουίλσον (Αρχηγού του Βρετανικού Αυτοκρατορικού Επιτελείου) από την πλευρά της Μεγάλης Βρετανίας. Σκοπός της συνάντησης αυτής ήταν να συμφωνηθούν οι θέσεις που θα υποστήριζαν από κοινού οι δύο χώρες για τους όρους της συνθήκης που θα επιβάλλονταν στην διαλυμένη Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Είχε ήδη προηγηθεί το υπόμνημα του μεγάλου Γάλλου στρατάρχη Φος για το ανατολικό ζήτημα. Σε αυτό το υπόμνημα ο νικητής του Α΄ ΠΠ στρατάρχη Φος κατέληγε στο συμπέρασμα ότι για να καταβληθεί ο Κεμάλ (που είχε αναδυθεί στη ηγεσία των Τούρκων πριν ένα χρόνο περίπου) και να ειρηνεύσει η Ανατολή, θα χρειαζόνταν τουλάχιστον 27 μεραρχίες και 600.000 άνδρες, και το ρόλο αυτό δεν μπορούσε να τον αναλάβει η Ελλάδα, την στιγμή που η Ελλάδα θα μπορούσε με δυσκολία να παρατάξει 12 Μεραρχίες και 150.000 περίπου χιλιάδες άνδρες και οι Σύμμαχοι μας δεν είχαν σκοπό να προσφέρουν ούτε ένα στρατιώτη. Ο στρατάρχη Ουίλσον στην περιγραφή της συνάντησης αυτής είναι κυνικά και ανατριχιαστικά σαφής:

«Ο Winston (εννοώντας τον Τσώρτσιλ) και εγώ, περάσαμε μια ώρα με τον Βενιζέλο σήμερα το απόγευμα. Του καταστήσαμε σαφές ότι ούτε εις άνδρας, ούτε εις χρήμα, ούτε εις την Θράκη, ούτε εις την Σμύρνη θα βοηθούσαμε τους Έλληνες, διότι είχομεν αναλάβει περισσότερες υποχρεώσεις από όσας ο μικρός στρατός μας μπορούσε να επιτελέσει. Του είπα ότι θα καταστρέψει την χώρα του, ότι θα αποστράγγισι εις άνδρας και χρήμα θα ήτο υπέρ το δέον μεγάλη διά την Ελλάδα. Ο Βενιζέλος άκουγε ατάραχος τις προειδοποιήσεις και απήντησε ότι δεν συμφωνεί ουδέ εις μιαν λέξιν από όσα είπα».

Η συνάντηση αυτή είναι ένα από τα δεκάδες συντριπτικά ιστορικά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι σύμμαχοι μας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο όχι μόνο σκόπευαν εξ αρχής να μην μας βοηθήσουν καθόλου στον Μικρασιατικό πόλεμο, αλλά μας το είχαν καταστήσει αυτό και αρκετά σαφές από την αρχή. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν πλήρως ενημερωμένος για τις συμμαχικές διαθέσεις και τις δικές τους εκτιμήσεις, αλλά περιέργως δεν μετέβαλλε πολιτική, ούτε προειδοποιούσε την Ελληνική κοινή γνώμη. Την αδιαφορία του αυτή για τα στρατιωτικά δεδομένα

πριν την εκστρατεία, την εκμυστηρεύτηκε ο Βενιζέλος και στην Πηνελόπη Δέλτα μετά τις εκλογές του 1920. "Εγώ δεν υπολόγισα ποτέ τις δυνάμεις του στρατού για να κρατήσουμε τα σύνορα μας, αλλά στις συμμαχίες και στα γενικά Ευρωπαϊκά συμφέροντα".

Με τα παραπάνω δεν προσπαθώ να επιρρίψω την αποκλειστική ευθύνη της μικρασιατικής καταστροφής στον μέγα αυτό Κρητικό πολιτικό. Θα ήταν εξαιρετικά άδικο αν γινόταν κάτι τέτοιο. Η αντιβενιζελική παράταξη έχει επίσης τρομακτικές ευθύνες. Έκανε τον πόλεμο προεκλογική «παντιέρα» υποσχόμενη ειρήνη και τερματισμό του πολέμου σ ένα λαό που πολεμούσε ήδη 10 χρόνια και έτσι κέρδισε τις εκλογές του 1920, έδωσε το μεγαλύτερο πολιτικό κεφάλαιο της Ελλάδος τον Ελ. Βενιζέλο και επανάφερε τον βασιλιά Κωνσταντίνο που ήταν «κόκκινο» πανί για τους Συμμάχους, και τελικά συνέχισε τον πόλεμο, ενώ το πραγματικό πρωτοπαλίκαρο της βασιλικής παράταξης και μεγαλύτερος στρατηγιστής που διέθετε η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα, ο μετέπειτα δικτάτορας και κυβερνήτης της χώρας Ιωάννης Μεταξάς ήταν ξεκάθαρα εναντίον του πολέμου, και διεκήρυτε σε όλους τους τόνους τους λόγους για τους οποίους θα χάσουμε αυτόν τον πόλεμο. Και αυτός αγνοήθηκε και ο πόλεμος συνεχίστηκε. Και τελικά ο πόλεμος χάθηκε μαζί με τη Μεγάλη Ιδέα και τα εκατομμύρια Ελλήνων του μικρασιατικού ελληνισμού που όσοι δεν εξοντώθηκαν εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν για πάντα την Μικρά Ασία.

Είναι σε όλους γνωστό ότι το κυρίαρχο γενεσιουργό αίτιο της Μικρασιατικής καταστροφής ήταν η κατάρα της φυλής, ο εθνικός διχασμός στο εσωτερικό του λαού και των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτή είναι μια πασίγνωστη και βολική απάντηση και δεν πρέπει να στεκόμαστε αποκλειστικά σ αυτή, ούτε να μας δίνει εύκολο και πασιφανές άλλοθι. Πρέπει να είναι ξεκάθαρο σε όλους πλέον, πολιτικούς και στρατιωτικούς, ότι η καθυστέρηση ή η αδιαφορία στην ανάπτυξη και διατήρηση της αναγκαίας και ικανής στρατιωτικής ισχύος προκειμένου η χώρα να μπορεί να προστατεύσει την εδαφική της ακεραιότητα και να υποστηρίξει αποτελεσματικά τα εθνικά συμφέροντά της, πληρώνεται πάντα πολύ ακριβά. Στις δημοκρατίες είναι ξεκάθαρο ότι η πολιτεία έχει και πρέπει να ασκεί τον πολιτικό έλεγχο των Ενόπλων Δυνάμεων. Συνεπώς πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας αναφορικά με τα στρατιωτικά ζητήματα, είναι η συνεχής και αδιάλειπτη επένδυση στο έμφυχο δυναμικό, μόνιμο και στρατευμένο καθώς και σε ό,τι το αφορά, προκειμένου να είναι στο σύνολό του ικανό προς πόλεμο καθώς και η εξασφάλιση των αναγκαίων στρατιωτικών δυνατοτήτων. Σε κάθε περίπτωση, η ανάπτυξη της αναγκαίας και ικανής κάθε φορά εθνικής ισχύος για την ασφάλεια της Χώρας και την υπηρετήση των εθνικών δικαίων και συμφερόντων, είναι αποκλειστική ευθύνη της Πολιτείας. Ασφαλώς με τον όρο εθνική ισχύς δεν εννοώ μόνο την στρατιωτική ισχύ και τις στρατιωτικές δυνατότητες, αλλά επίσης την διπλωματία, την οικονομία κλπ. Η αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων είναι ευθύνη της Πολιτείας η οποία όμως πρέπει να συμβουλευέται τους καθ ύλη αρμοδίους που όμως και

αυτό πρέπει να είναι ξεκάθαρο σε όλους, προσφέρουν στην κυβέρνηση μόνο βιώσιμες και πραγματοποιήσιμες επιλογές χωρίς να παίρνουν μόνοι τους καμμίαν απόφαση. Η διοίκηση των ΕΔ και η ικανότητά τους να αναλάβουν και να εκτελέσουν πολεμικές επιχειρήσεις για να προστατεύσουν την Χώρα και τα συμφέροντά της, θα είναι πάντα πολιτικό ζήτημα, αρμοδιότητα της εκάστοτε κυβέρνησης.

Οι πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες θα πρέπει να συνειδητοποιούν όταν λαμβάνουν αποφάσεις, ότι έχουν και θα έχουν πάντα τεράστιες και αποκλειστικές ευθύνες στο μέτρο που αναλογεί στον καθένα, απέναντι στον ελληνικό λαό και τα παιδιά του που τελικά θα πληρώσουν το τρομερό τίμημα. Μετά από 45 χρόνια στις ΕΔ δεν έχω καμμία αμφιβολία ότι ο Έλληνας στρατιώτης, υπξκός και μικρότερος αξκός θα κάνουν το καθήκον τους στο ακέραιο όπως οι παππούδες τους, οι προπαππούδες τους και όλοι οι πρόγονοί μας πριν απ' αυτούς στη διαδρομή της ιστορίας.

Προσωπικά με στοιχειώνει ως αξκό και επίτιμο Αρχηγό των Ελληνικών ΕΔ αλλά και ως πρώην ηγήτορα ελλήνων στρατιωτών, ένα μικρό απόσπασμα ιστορικής διήγησης από την εποχή που ως μαθητής της Ανωτάτης Σχολής Πολέμου μαζί με ένα συμμαθητή μου που η Μοίρα του επιφύλαξε να γίνει επίτιμος Διοικητής της Μεραρχίας Αρχιπελάγους συντάξαμε ένα πόνημα – συλλογή ηρωικών στιγμών του ΕΣ από τους αγώνες του για την υπεράσπιση της πατρίδος. Λέει λοιπόν η διήγηση:

«... Την νύχτα της 17ης προς την 18ην Αυγούστου 1921, εκεί κάτω στο χάος της Ανατολής, πέραν του Σαγγαρίου, ο Μέραρχος Συνταγματάρχης Σουμίλας Π., Διοικητής της Μεραρχίας Σμύρνης (μετέπειτα Χης) επιθεωρούσε τους καταυλισμούς της Μεραρχίας του. Πλησίασε σ' ένα όμιλο φαντάρων, που κOURνιασμένοι χνώτο, με χνώτο προσπαθούσαν να ζεσταθούν.

- Ε παιδιά, τους λέει ο Μέραρχος, δείχνοντας μεσ' στο σκοτάδι το μαύρο όγκο της κορυφής της Σαπάντζας (2500 μ. υψόμετρο), θα τις πάρουμε αύριο αυτές τις κορυφές;

Κι απάντησε ένας φαντάρος: - Αν είναι καλό το σχέδιο!....»

Η Σαπάντζα καταλήφθηκε την άλλη μέρα. Ίσως ήταν καλό το σχέδιο, ίσως όχι. Η γενναιότητα αυτών που την κατέλαβαν ήταν όμως αναμφισβήτητη. Δεν γνωρίζω όμως αν ο στρατιώτης, οι αξιωματικοί και οι συνάδελφοι του και ο Συνταγματάρχης τελικά επέστρεψαν στη πατρίδα. Και αυτό είναι επίσης εξαιρετικά σημαντικό.

Οι πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες αυτής της χώρας έχουν τεράστια ιστορική και εθνική ευθύνη. Πρέπει να υπάρχουν οι απαραίτητες και επιβαλλόμενες στρατιωτικές δυνατότητες και τα σωστά σχέδια για να μη χάσουμε ούτε σπιθαμή εθνικού εδάφους, να μην υποστούμε αδικαιολόγητες απώλειες, να μη σφαχτούμε στα σπίτια μας όπως έγινε στη Χίο πριν 200 χρόνια και να μη ξεριζωθούμε από τα σπίτια μας για πάντα, όπως έγινε στη Μικρασία πριν 100 χρόνια.